

„ЖИВОПИСНА БЪЛГАРИЯ. ЛИТЕРАТУРЕН АТЛАС. МНОГОЕЗИЧНИ МАРШРУТИ“, ТОМ 2

**Колектив, Пловдивско университетско издателство,
Пловдив, 2025, 427 стр.**

Доц. д-р Елена Гетова

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

През пролетта на 2025 година излезе от печат вторият том на издание, дело на международен екип от преподаватели, докторанти и студенти от десет университета в страната и чужбина. „Живописна България. Литературен атлас. Многоезични маршрути“ продължава традицията да илюстрира в текстове и образи една престижна научна програма по международна българистика. През 2022 година беше публикуван първият том на атласа, в който участие взеха изследователи от десет университета и в който бяха публикувани 14 маршрута.

Във втория том на литературния атлас са предложени десет маршрута. В проекта се включват десет университета, като една част от тях (Пловдивският, Софийският, Страсбургският, Варшавският, Люблянският и Университетът „Ка’Фоскари“ във Венеция) продължават участието си от предходното издание. В този том дебютират научни екипи от Анкарския, Карловия, Неаполския и Сегедския университет. Именно защото става въпрос за създадена вече традиция на реализирането на подобен атлас преди три години, и в това ново издание могат да се разпознаят утвърдени в първи том модели на представяне, конструиране на композицията и синтезиране на посланията към читателите. И вторият том не се отклонява от глобалната си мисия да начертае пътищата на възможните диалози между различни езици и култури, тръгвайки от живописните кътчета на българската природа, преминавайки през местата на памет за българската история и отливайки това познание в литературни маршрути, адресирани към чуждата, заинтригувана от българската литература и география публика. Като споменавам публика, имам предвид бъдещите пътешественици, впечатлени от представеното за България и българите в настоящия литературен атлас. А това представяне е направено на френски, италиански, словенски, полски, чешки, унгарски, турски, английски и български език. Очевидно е оправдано определението на атласа като сборник с многоезични маршрути.

„Живописна България“ е международен интердисциплинарен проект, инициран и ръководен от проф. д.ф.н. Любка Липчева-Пранджева. Вече десет години под заглавието „Живописна България“, което онаслювява творби от Иван Вазов, се обединяват не пътеписите на българския творец, създавани в продължение на две десетилетия и представящи невероятни кътчета от българската природа, а изследователски маршрути, които имат за цел да популяризират българските места пред чуждия пътешественик и любител на приключения.

Както подчертава в обосновката на проекта професор Липчева, това е първият опит „да се създаде цялостна литературна география на България – да се провокира въображението на читателя, да се наситят с приключението на мечтите абсолютно неутралните дотогава имена на картографията: Искърски пролом, Белмекен, Мургащ, Костенец, Юмрукчал... Проектът си поставя амбициозната задача да снабди Вазовата „Живописна България“ с обратната перспектива – с помощта на художествените текстове (с помощта на гласовете на Яворов, Йовков, Радичков..., Г. Господинов или Т. Димова) да създаде за чуждите читатели/посетители/туристи литературен атлас на примамливо красивата, все още приключенски неизвестна България. Детайлно изработените маршрути представят аспекти на българската култура и са ориентирани към интересите на външния потребител и неговата нагласа за ново и културно провокативно. Те са структурирани около една тема (например „Музика и лирика – българските прегласи“) и съчетават особеностите на локалната култура с текстовете, които са представителни за нея“.

Трябва да подчертая, че става въпрос за дългогодишна работа по осъществяването на този уникален проект. Двата тома с многоезичните маршрути, създадени по време на двата етапа на Проекта, са доказателство за осъществените му цели и за успешната му реализация. Именно защото говорим за проект в перспектива, той дава своите плодове и осъществява новите си възможности и ресурси във втория том на литературния атлас. С какво продължава традицията и как пише новата си история този втори том?

Истината е, че тук ще се срещнем с познатата формална рамка на изграждането на съставните детайли от конструкцията на един литературен маршрут. Утвърденото вече понятие за „литературен маршрут“ не налага необходимост от теоретичното му изясняване. Затова всеки маршрут, включен в атласа, започва директно с концепция на маршрута. Например разгръщам първите страници на атласа, които представят концепцията на маршрута, създаден от екипа на Страсбургския университет, и чета:

„Темата на маршрута „По литературните следи на три фолклорни мотива“ отразява интереса на екипа от Страсбургския университет към литературните трансформации на фолклорни сюжети от периодите на Възраждането и на модернизма“⁴¹.

В този тематичен регистър – на интерпретацията на фолклорния мотив за сватбата, но с други акценти и мотивация, работи един от двата полски екипа в проекта. Изследователите тук съответно обръщат внимание в концепцията на маршрута си на темата „Български културни реинтерпретации на сватбата“.

Като следваме създадената вече концептуална рамка на представяне на всеки маршрут, ще забележим, че почти всички маршрути разгръщат основната си тема в три до осем обзорни и илюстративно поднесени литературни беседи. Някак е много трудно да бъдат обхванати в общ тематичен регистър разнообразните концепции и текстове, които ги илюстрират в рамките на всеки маршрут, и концептуалната рамка на целия литературен атлас. И това едва ли е необходимо. Смисълът на този литературен сборник е друг. Той съвместява разнообразието от езици, гледни точки и интерпретационни решения на толкова много учени. Например маршрутът, предложен от екипите на Венецианския и на Неаполския университет, разглежда „различните убежища на паметта, като прелиства литературната палитра на лично преживяното, историческия очерк, журналистическия репортаж, пътеписа или литературния разказ, проявленията на културата на всекидневието, стереотипите и народопсихологията“². Този на Люблянския университет събира под интригуващото заглавие „Български литературни сюжети и тяхната европейска миграция (Митологията на пещерата – театърът на планината – поезията на морето)“⁴ топоси, които са нови за изследователските нагледни, предложени в предходния том. Символиката и културното значение на карстовите пещери са предизвикали научното внимание към коментираното в една от беседите в този маршрут, друга е посветена на мотива „море“ в българската и словенската поезия. И ако в някои маршрути, подобно на словенския, се залага на продуктивността на литературните съпоставки, то в първия маршрут на Варшавския университет вниманието на читателя пътешественик е съсредоточено върху пространството на българските планини. Хижа „Алеко“, връх Хаджи Димитър и Трън са опорните топоси в този оформен като своеобразен многолик пейзаж на българските планини литературен маршрут. Нов екип към проекта е този от Карловия университет и предложеният от него маршрут разглежда необичайните трансформации на легендарното, комичното, религиозното и митичното като словесни практики, които описват българските места „от двете страни на Балкана“. Друг нов участник в проекта е и екипът на Сегедския университет. Той „следва пътя на мощите на св. Иван Рилски – обединява трите местонахождения на мощите в границите на българската средновековна държава, като прави връзка и с единственото място на пребиваване на мощите извън България – град Естергом, духовната столица на средновековна Унгария“³.

Показателно за новата линия в тематичните избори на маршрути е и предложеното от Анкарския университет, който за първи път участва в

проекта. Зад необичайното и поетично заглавие „В царството на копринената буба и тютюна“ стоят беседи, посветени на погранични места като Свиленград и неговата коприна, Хухла и неговите поети и Маказа – „границата, пазена от поети“.

В заключителната част на втори том на литературния атлас са публикувани маршрутите, подготвени от научните екипи на Софийския и на Пловдивския университет. Ако можем да обобщим техните тематични и географски посоки, ще констатираме, че от пограничните територии на българското, от земята на копринените буби и тютюна пътешественикът читател на този невероятен пътеводител в българското попада в градския център на националното пространство – в българския град и градска култура. Градските силуети осмислят пътя на модерния човек, а градът като топос „постъпателно се превръща в основен за осмислянето на човешката драма“⁴⁴ в софийския маршрут.

Пловдивският маршрут тръгва от София, минава през квартал „Бояна“, продължава през Пловдив и завършва в Бургас. Неговите беседи обхващат градските пространства през поетическите визии на модерни български творци. Темата на маршрута „Поетите – завладени жанрови територии“ събира фрагменти от словесно-визуален свят, киносценарии и поезия, куклен театър и градски часовници, градска естрада и популярна музика:

„Решихме, че участието на лирическото в изкуствата на мелодията, ритъма, играта (музика, танц, театър, кино), на багрите и формите (изобразително изкуство, фотография), на знанието и културната критика (ораторско майсторство, сатира, философия) е особено видимо в творчеството на онези автори, които притежават удвоеност на своята професионална реализация – те са поети и художници, поети и театralи, поети и философи и т.н.“⁴⁵.

И така, какво в действителност държи в ръцете си читателят на този уникален литературен многоезичен атлас?

Това е научен, но и популярен и достъпен поднасящ информация интригуващ сборник. В него си дават среща предизвикателни като наблюдения, обзори и констатации, събрали „чуждите“ погледи към родната действителност, литературни беседи. Именно в това поле можем да открием изключителния приносен характер на това необичайно четиво: то окуражава младите изследователи – студенти, докторанти, постдокторанти от чуждестранните и от българските университети, да създават свои собствени прочити на сътвореното от български писатели и поети, художници и драматурзи, кинотворци и сценаристи, фотографи и философи...

Това е и един блестящ като концепция, прилежно структуриран и илюстриран с тематично свързани с идеите във всеки маршрут визуални приложения. Опис на източниците на тези илюстративни материали е приложен в края на атласа.

Много са интересните находки, плодотворните усилия и научни и приложни резултати от реализацията на литературния атлас „Живописна България“. Тук читателят бъдещ пътешественик и откривател на българските места и литературните им отражения ще намери своето кътче от българската природа, забележителности и творчески превъплъщения. Ще открие почерците на талантиливи млади хора, заплениени от българското литературно и културно наследство и готови да го представят пред чуждия читател и пътуващ човек с любов и съпричастност. Затова тук ще прочетем беседи, подобни на пътнически бележки, поетически есета, описания на детайли, бит и обичаи, задълбочени литературоведски изследвания, преводи на чужди езици на популярни български творения от фолклора и литературата и много, много други научноизследователски и приложно-практически тематични и жанрови полета. Затова, любезни читатели и пътешественици, този атлас е за вас, които обичате да откривате в почерка на пътя към България и българската литература следите на една древна цивилизация, но и на едно дръзко младо поколение с поглед в бъдещето.

БЕЛЕЖКИ

1. Янакиева, М. Концепция на маршрута. //Живописна България. Литературен атлас. Многоезични маршрути. Пловдив: Пловдивско университетско издателство. 2025, с.11.
2. Кръпова, И. М. Падешка. Концепция на маршрута. //Живописна България. Литературен атлас. Многоезични маршрути. Пловдив: Пловдивско университетско издателство. 2025, с.53.
3. Григоров, Г. М. Фаркаш Барати. Концепция на маршрута. //Живописна България. Литературен атлас. Многоезични маршрути. Пловдив: Пловдивско университетско издателство. 2025, с.221.
4. Стоянова, Н. Концепция на маршрута. //Живописна България. Литературен атлас. Многоезични маршрути. Пловдив: Пловдивско университетско издателство. 2025, с.320.
5. Липчева-Праджева, Л. Концепция на маршрута. //Живописна България. Литературен атлас. Многоезични маршрути. Пловдив: Пловдивско университетско издателство. 2025, с.360.

**PICTURESQUE BULGARIA. LITERARY ATLAS.
MULTILINGUAL ROUTES. VOL.2**
**Collective, Plovdiv University Publishing House,
Plovdiv, 2025, p. 427**

✉ **Dr. Elena Getova, Assoc. Prof.**
ORCID iD: 0009-0009-9817-1513
Plovdiv University of Paisii Hilendarski
Plovdiv, Bulgaria
E-mail: egetova@uni-plovdiv.bg